Plana la vella

Algunes cròniques de rutes montserratines mostren discrepàncies respecte on situar l'indret conegut com *Plana la vella.* Cal advertir que quasi sempre s'obvia l'article en totes les denominacions d'aquest indret. Litografies i fotografies antigues semblen indicar la regió dels Flautats amb aquest nom.Hi ha relats que situen aquesta plana sota l'ermita de la Santíssima Trinitat en l'extensió de territori on altres hi posen el *Pla de la Trinitat* o fan equivalents les dues denominacions. També es troben cròniques que designen com *Plana la Vella* al territori situat al nord de la carena dels Flautats, entre el seu extrem oriental i la cruïlla del camí de l'Arrel amb la canal Plana, just al peu de la roca coneguda com la Nansa. Els mapes de la cartografia moderna, mapa de l'editorial Alpina del 2020 i el darrer topogràfic de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, coincideixen en diferenciar els dos indrets com dues realitats geogràfiques diferents. Ambdós situen *Plana la Vella* al nord dels Flautats i el *Pla de la Trinitat* al sud.

Aquesta concordança actual en la ubicació dels topònims cartogràfics no ens ha de fer oblidar les discrepàncies que presenten els dibuixos i referències més antigues. En un dels gravats generals de la muntanya fet a finals del segle XVIII per Pere Pau Montaña i Francesc Remart[1] s'indica amb el número 20 l'indret *Plana la Vella* situat a la part nord de la regió dels Flautats. En aquest cas es refereix un territori que ocupa una àmplia extensió que va des de la part oriental del serrat fins més enllà de la canal Plana. Amb el número 22 s'identifica un camí sense cap toponímia.

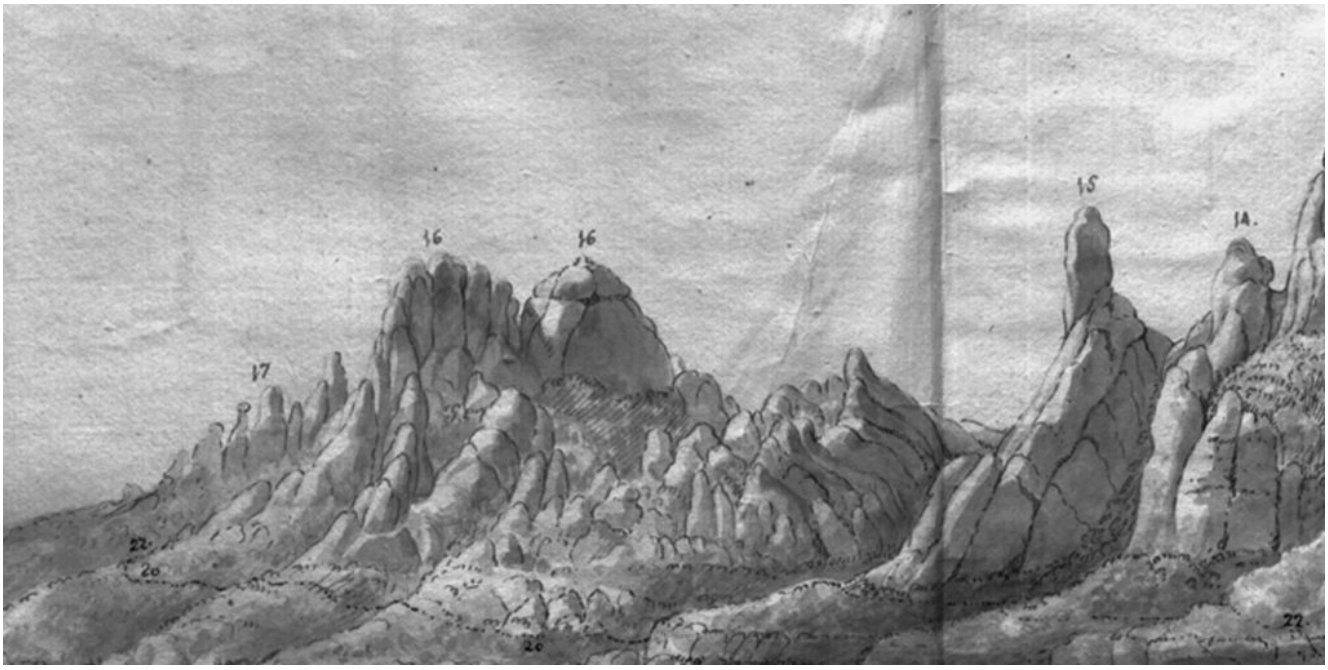

Detall d'un gravat de Francesc Remart i Pere Pau Montaña (1790)

L'any 1869 es publicà la litografia "*Vista del Montserrat, tomada desde la estación de Monistrol*" amb varis dibuixos de Jaume J. Estella de les ermites montserratines i un perfil de la muntanya fet des de l'estació de Monistrol, l'actual Castellbell i el Vilar-Monistrol de Montserrat de RENFE. La litografia fou feta Ramon Tarragó i l'edità G. Roig, Duc de la Victòria nº8 de Barcelona (en aquella època aquest carrer era l'actual carrer Ferran). Aquesta litografia de 1869, conservada avui en la Biblioteca del Monestir de Santa Maria, a qui agreixo la facilitat per la seva consulta, mostra una àmplia visió la cara nord-est de la muntanya en el centre i, diversos dibuixos comentats de les ermites montserratines disposades en els marges superior, lateral esquerra i dret, mentre que el marge inferior estava ocupat per la llegenda del dibuixos. Aquesta litografia és molt interessant per conèixer la toponímia emprada el segle XIX perquè conté 71 descripcions d'indrets montserratins i perquè, en algun casos, hi ha una petita explicació aclaridora. Amb el número 11 s'identifiquen les roques anomenades *Plana Vieja* que reben el qualificatiu de *los picachos.*

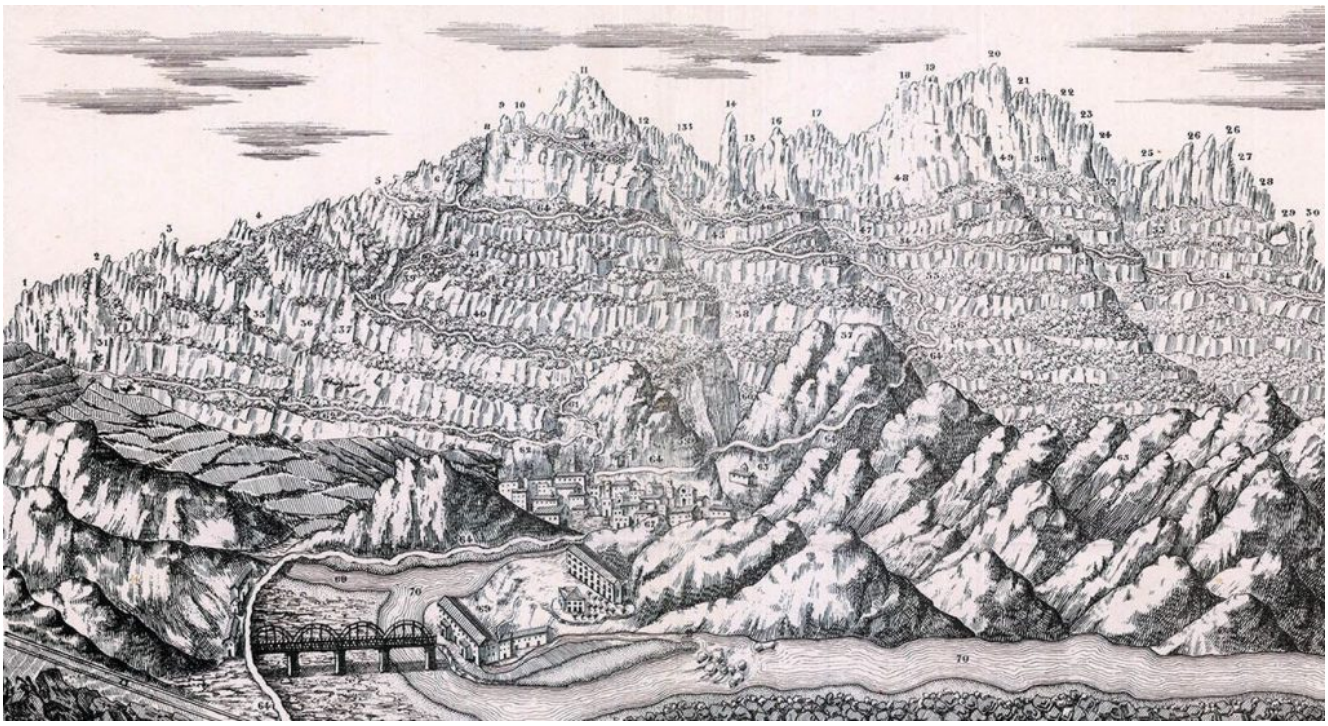

Litografia del perfil de la muntanya de Jaume J. Estella (1869)

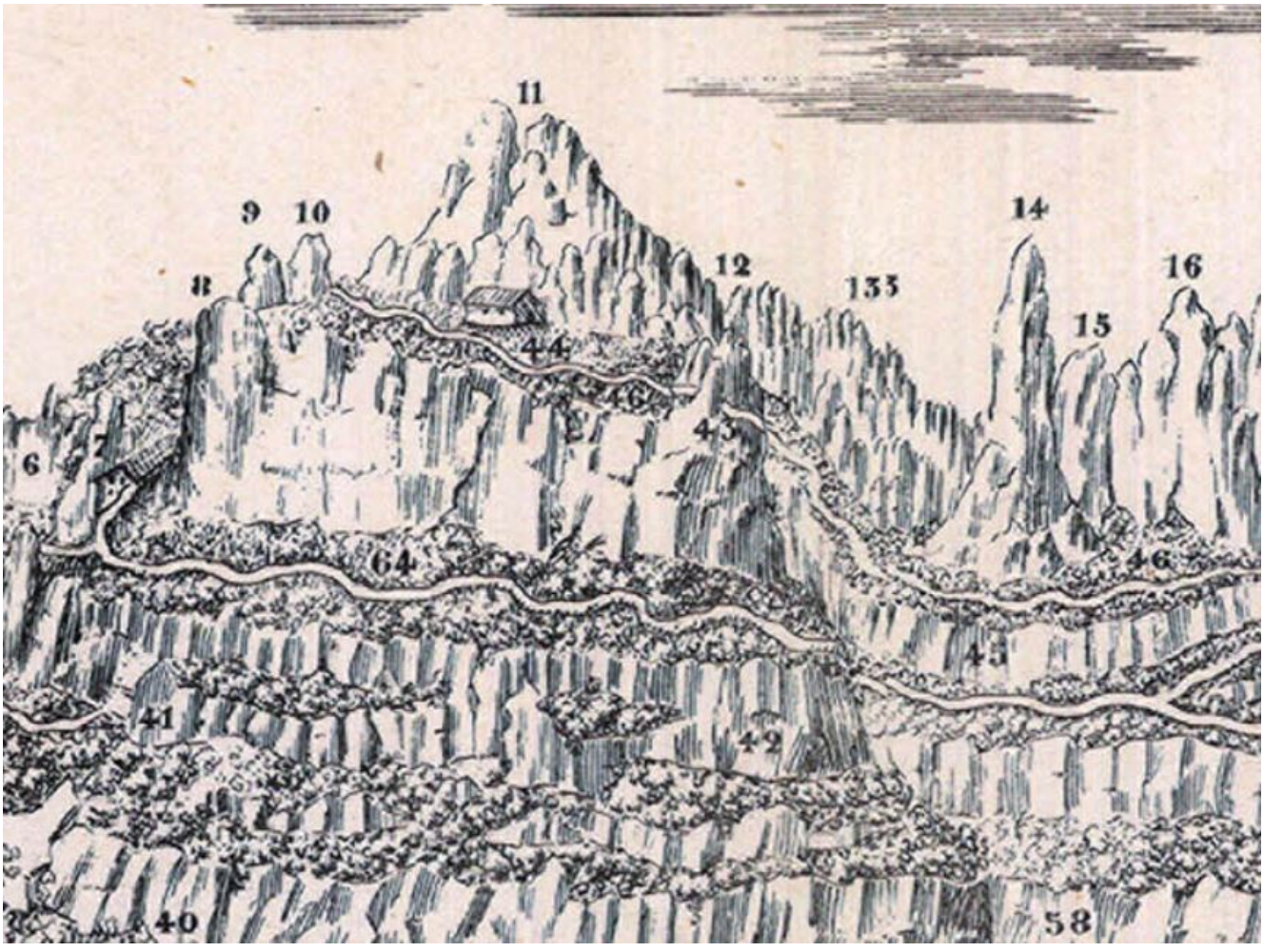

Detall de la litografia del perfil de la muntanya de Jaume J. Estella (1869) (8) Peña de sant Salvador (9) Peña de sant Jaime (10) Idem de santa Magdalena (11) Plana la vieja (12) Canal llana (13) Peña de los falcones (14) Caball Bernat (15) Peña de san Antonio (44) Ermita de la Trinidad (46) Paso o atajo de la arrel

Pocs anys després, la litografia del perfil de la muntanya de Montserrat, lleugerament modificada i millorada, fou publicada l'any 1907 como il·lustració d'un article del pare Adeodat Marcet descriptiu de diversos aspectes de la muntanya de Montserrat amb el títol *Montserrat. Sus bellezas naturales*[2]. La litografia de l'any 1907 incorporà, respecte la primera edició, algunes modificacions interessants i aporta informació rellevant per la topografia montserratina. Ara el camí de la canal Plana (12), ara ja té el nom de Plana i no llana com tenia el primer dibuix i continua situant *Plana la Vella* en (11) associada a les roques de la regió dels Flautats.

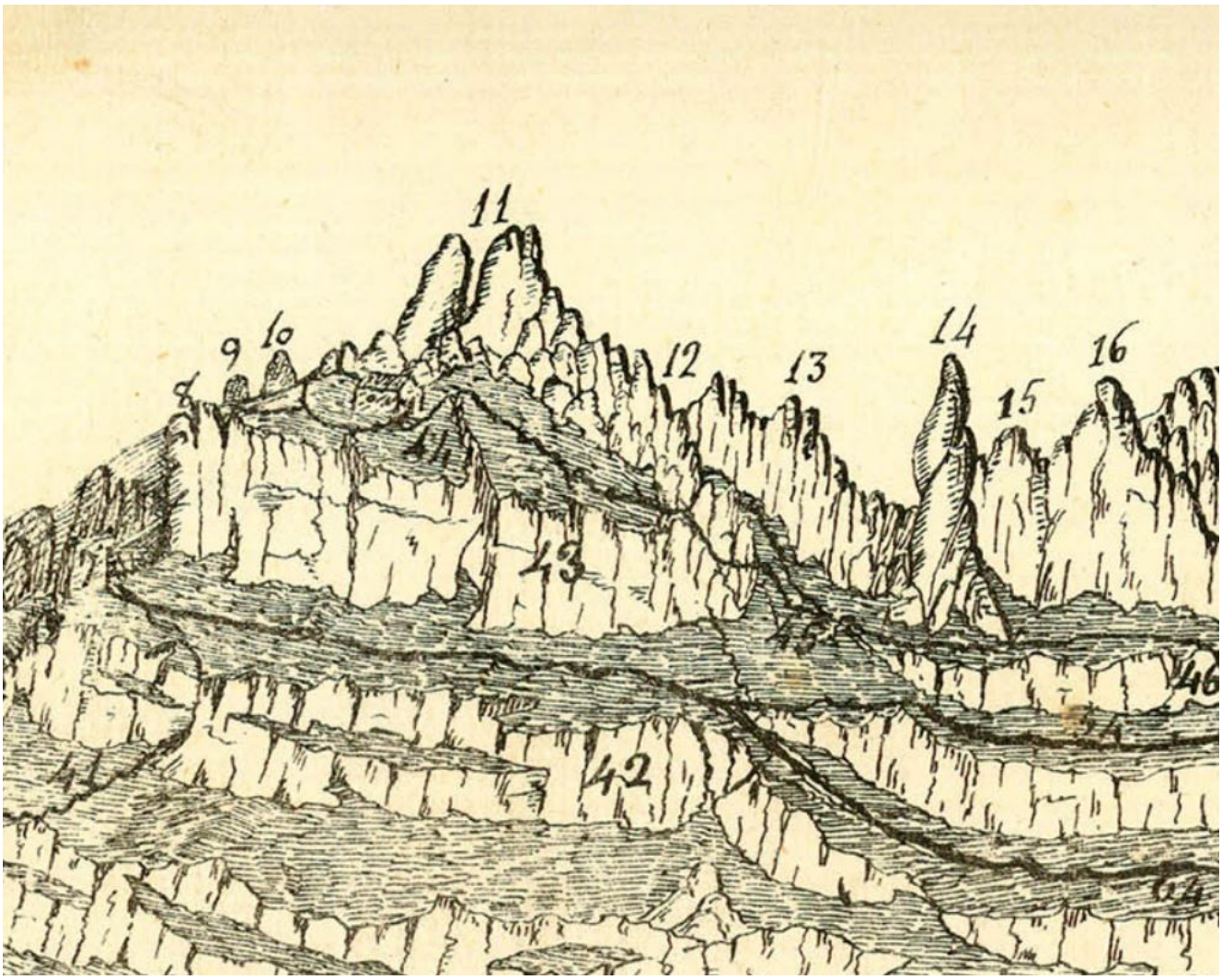

Dibuix del perfil de la muntanya de Montserrat de Jaume J. Estella publicada l'any

1907 como il·lustració de l'article "Montserrat. Sus bellezas" del pare Adeodat Marcet, Revista Montserratina.

Els dos dibuixos de Jaume J. Estella, prou coneguts en la seva època, com es pot comprovar per les nombroses referencies que són esmenats per altres autors, situen la *Plana la vella* com una roca, o unes roques, situades en la regió dels Flautats. En els dos dibuixos hi ha algunes inconsistències que val la pena destacar. En l'anterior detall de la litografia de 1907 sorprèn el lloc on situa la roca de sant Salvador (8) o la llicència del dibuixant de representar sencera l'ermita de la Santíssima Trinitat al peu de *Plana la Vella*, quan des de l'indret de l'estació de Castellbell el Vila-Monistrol de Montserrat la visió d'aquesta ermita és pràcticament tangencial.

Perfil de la muntanya de Montserrat. Fotografia feta des de l'estació de Castellbell i el Vilar-Monistrol de Montserrat

Entre les dues publicacions dels dibuixos de Jaume J. Estela es publicaren dues obres en les quals es feia referència a *Plana la Vella*. La primera és el llibre *Album Pintoresch-monumental de Catalunya. Petita edició. Montserrat"* **[3]** publicat l'any 1881. A la làmina nº 31 s'indiquen dos elements que apareixen a primer pla de la fotografia. Un és el Montcau i l'altra és *Plana la Vella*. En aquest cas, per la posició del punt des d'on està feta la fotografia, és probablement en l'entorn del mirador del Moro, la panoràmica està presidida per la roca del Moro o Montcau, i

al darrera emergeix la regió dels Flautats identificada en la llegenda de la làmina com *Plana la Vella.*

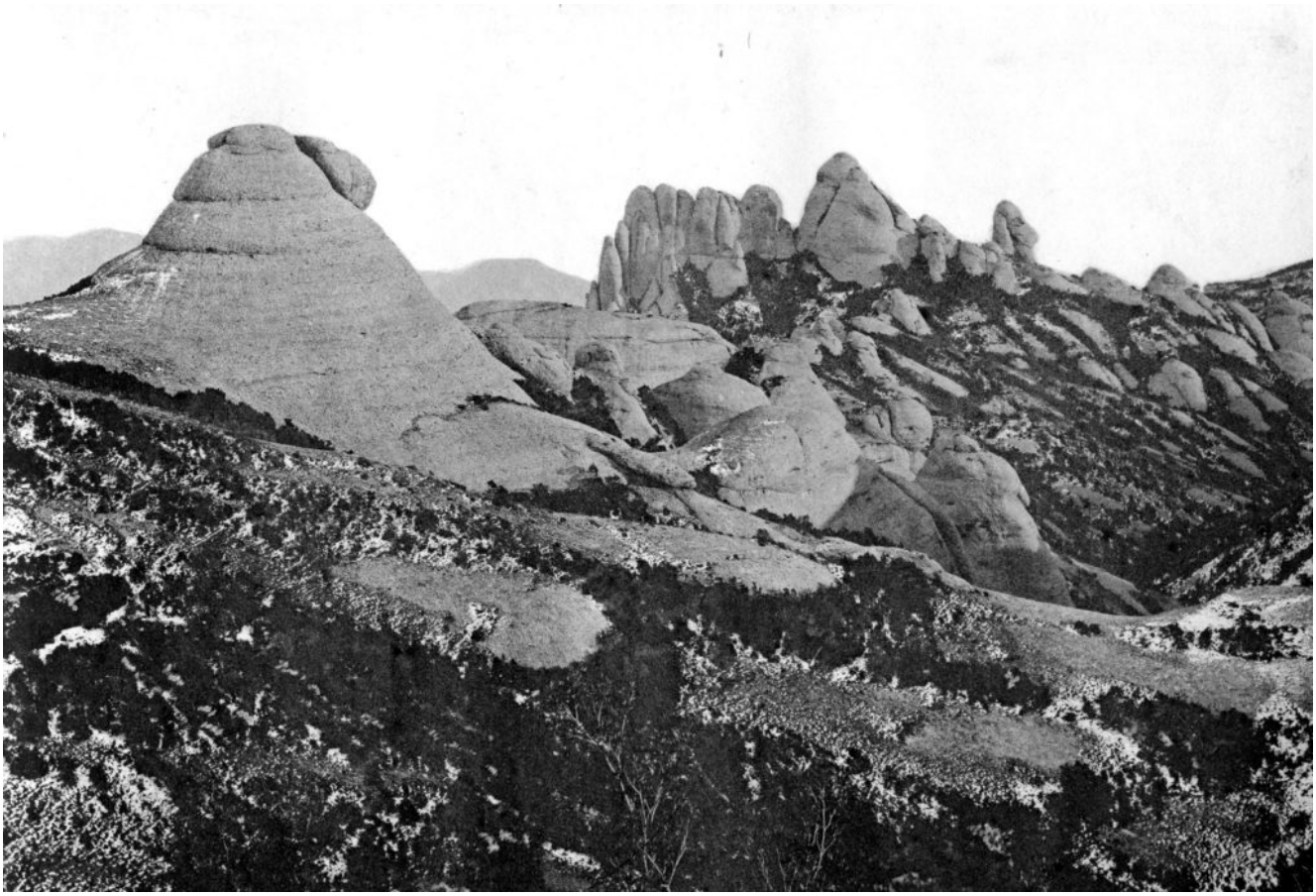

Làmina nº 31 de l'Album Pintoresch-monumental de Catalunya. Petita edició. Montserrat" (1881)

En el llibre *Reseña histórica para un álbum de vistas de Montserrat****[4]*** de 1896 es troben dues referències a *Plana la Vella*. Al inici del llibre es comenta la primera làmina del llibre "*La montaña vista desde la carretera*" i l'autor enumera les diferents roques que hi surten. Al final del paràgraf diu "*la del Cavall Bernat y más allà el grupo de La Plana-Vella*"[5]*,*

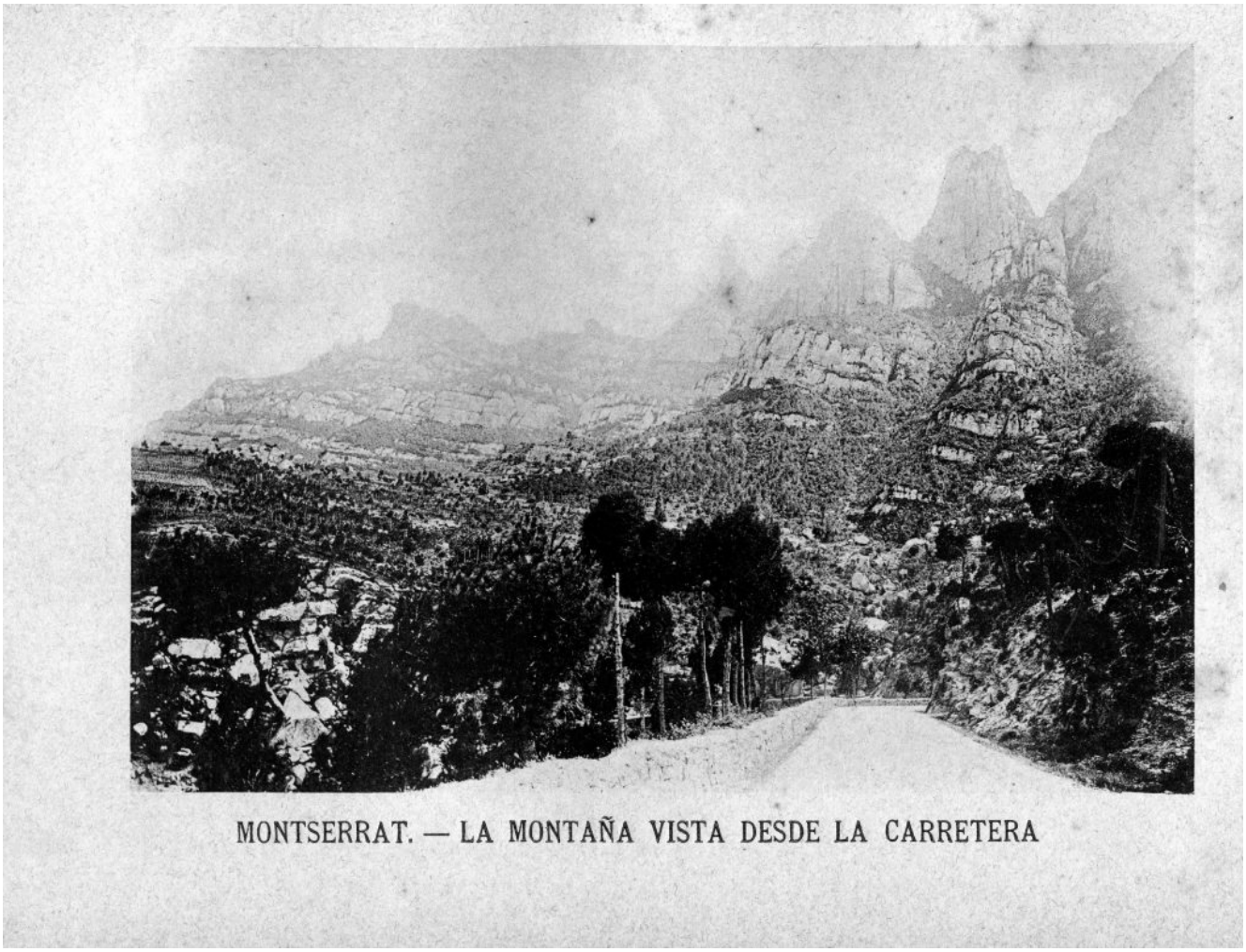

Làmina 1 del llibre de P.S. Reseña histórica para un álbum de vistas de Montserra (1896). Les roques de l'esquerra són identificades com Plana la Vella

Comparant una fotografia feta des d'un punt de la carretera de Monistrol de Montserrat al monestir de Santa Maria de Montserrat similar on va fer-se la fotografia de la làmina 1 del llibre de P.S. *Reseña histórica para un álbum de vistas de Montserrat* (1896) queda clar que les roques de l'esquerra identificades com *Plana la Vella* corresponen a les roques i agulles de la regió dels Flautats.

Fotografia amb una visió similar a la làmina 1 del llibres de P.S. Reseña histórica para un álbum de vistas de Montserra (1896). Fotografia original de Google.

En el mateix llibre, *Reseña histórica para un álbum de vistas de Montserrat* (1896), es comenta que des del cim de sant Jeroni es veuen el Montcau, ara anomenat roca del Moro, i més apartada *Plana-la-Vella*, (antigua "llanura"), i la roca Plana dels Llamps[6]. Aquesta descripció fa referència a les roques que són apreciables des de sant Jeroni per això la referència a *Plana la Vella* només pot referir-se, en coherència al que s'ha dit en la làmina 1 del mateix llibre, al conjunt d'agulles i roques que integren la regió dels Flautats i sant Salvador.

Visió des del cim de sant Jeroni en direcció a la regió dels Flautats amb la roca del Moro a primer pla i l'Estació de Telecomunicacions.

En el llibre *Montserrat. Itineraris* publicat l'any 1909[7] es comenta que *Plana la Vella* és un indret situat al peu de la vessant sud de la regió dels Flautats i es fa servir aquesta denominació com equivalent a Pla de la Trinitat "*pla de la Trinitat o plana la vella*" [8]. En la figura 4 d'aquest llibre es dibuixa la situació d'aquest indret entre l'ermita de la Santíssima Trinitat a la de la Santa Creu.

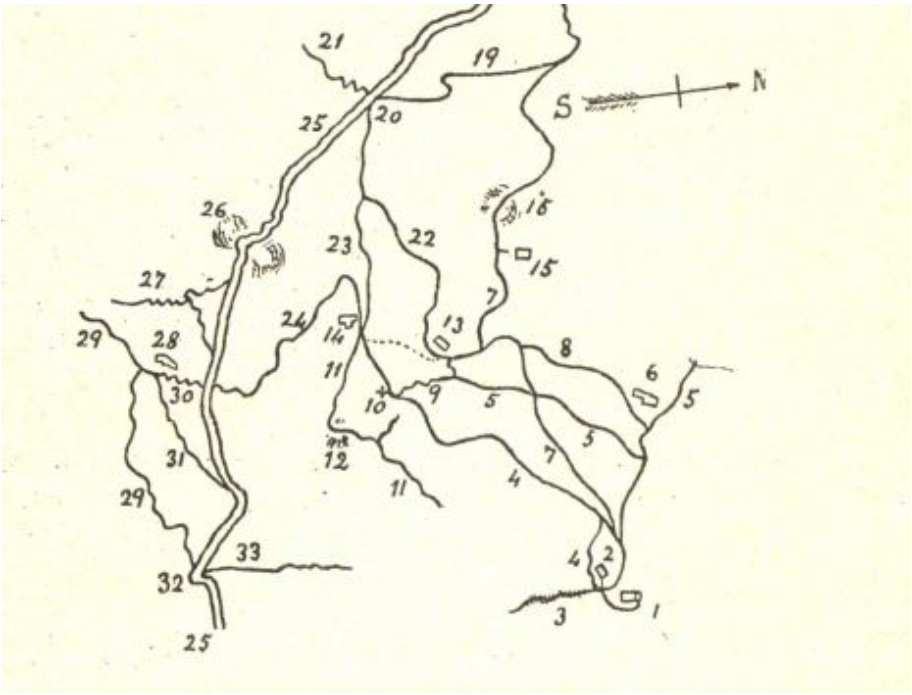

Detall de la figura 4 del llibre Montserrat. Itineraris (1) Sant Dimes (2) Santa Creu (3) Escala dreta (4) Camí a santa Anna (5) Camí de santa Anna a santa Cecília (6) Santíssima Trinitat (7) Plana la Vella (8) Camí de sant Benet a la Trinitat (9) Camí a sant Benet

En el mateix llibre, hi ha un comentari a peu de pàgina on s'indica que la muntanya de Montserrat en la part del monestir de Santa Maria està dividida en graons, d'un alçada pròxima de cent metres cada un d'ells. Descriu cada un dels graons: "lo de dalt de tot es *Plana la Vella* (ermites de la Santíssima Trinitat, sant Benet, Santa Creu y sant Dimes); lo segon es lo Monestir, capelles de sant Iscle, sants Apóstols, y fins a Sant Miquel" i continua baixant cap fins arribar al riu Llobregat[9]. Pels autors d'aquest llibre la situació de *Plana la Vella* era diferent a la proposada a finals del segle XIX. Si abans *Plana la Vella* identificava les roques dels Flautats situades al damunt de l'ermita de la Santíssima Trinitat, a inicis del segle XX, el terme es refereix a una extensa plana situada al peu d'aquesta ermita i equivalent al Pla de la Trinitat.

Visió de les diferents graonades de la muntanya de Montserrat

Cartogràficament tampoc hi ha acord respecte on situar *Plana la Vella*. Els primers mapes montserratins, Joan Cabeza (1909) i Ramon de Semir (1949) no identifiquen ni la *Plana la Vella* ni el Pla de la Trinitat. En un dels primers mapes de l'editorial Alpina, edició 1963, no hi ha cap referència del Pla de la Trinitat però sí a *Plana la Vella* que apareix situada en l'entorn de l'ermita de la Santíssima Trinitat. Aquesta situació continua en posteriors edicions com la de 1970, 1974, 1978 i 1984.

Detall del mapa de l'editorial Alpina de 1963

L'anterior representació cartogràfica es mantingué en les diferents edicions del mapa de l'editorial Alpina fins 1989 quan en l'edició d'aquest any es substituí el rètol de *Plana la Vella* pel de Pla de la Trinitat. El mateix es pot veure en el mapa posterior de 1996, però l'edició de 2004 ja s'identificà el territori al nord de la regió dels Flautats com *Plana la Vella.* Les futures edicions dels mapes de l'editorial Alpina ja situen la *Plana la Vella* i el Pla de la Trinitat en dos llocs diferenciats.

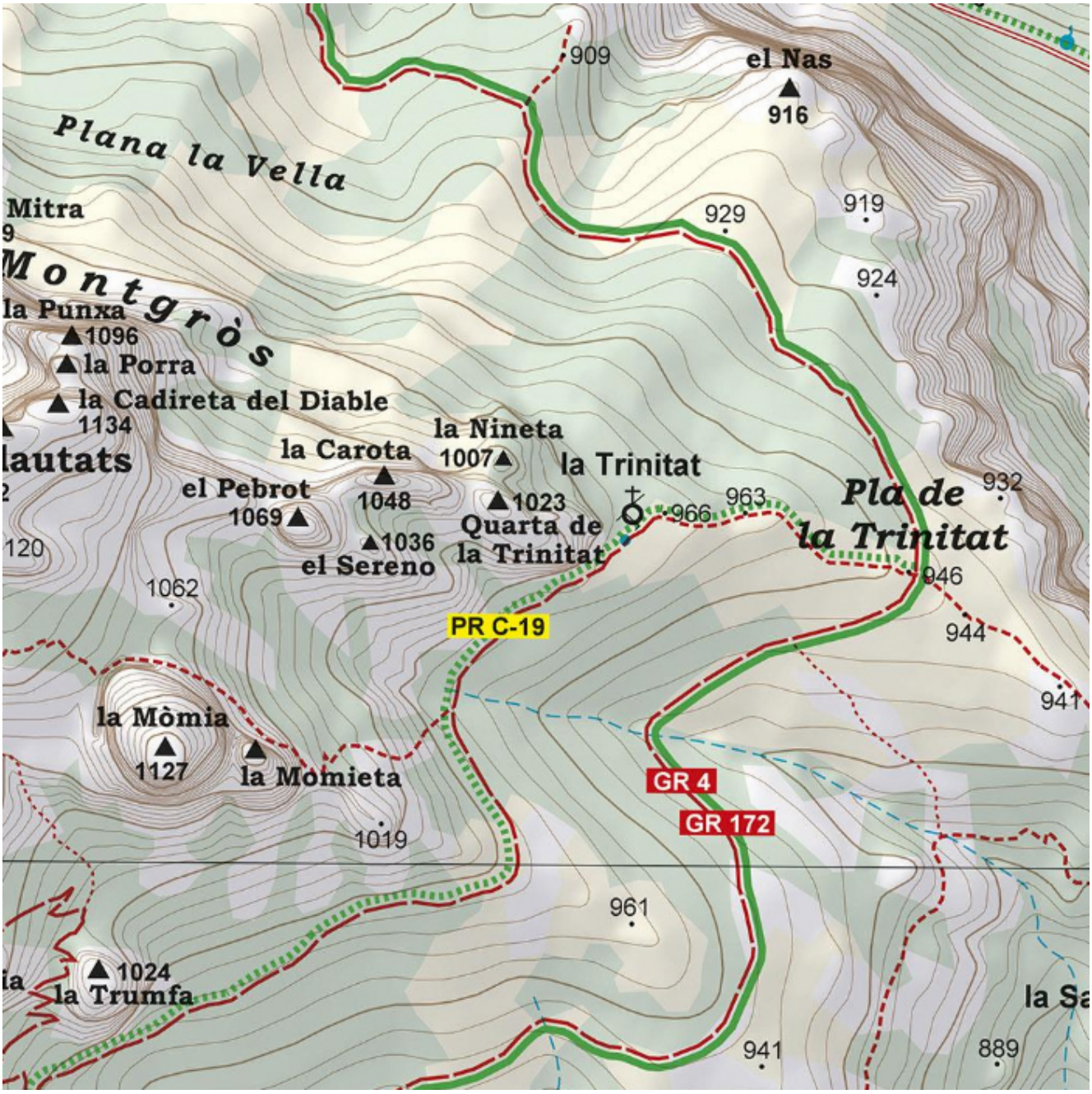

Detall del mapa de l’editorial Alpina de 2004

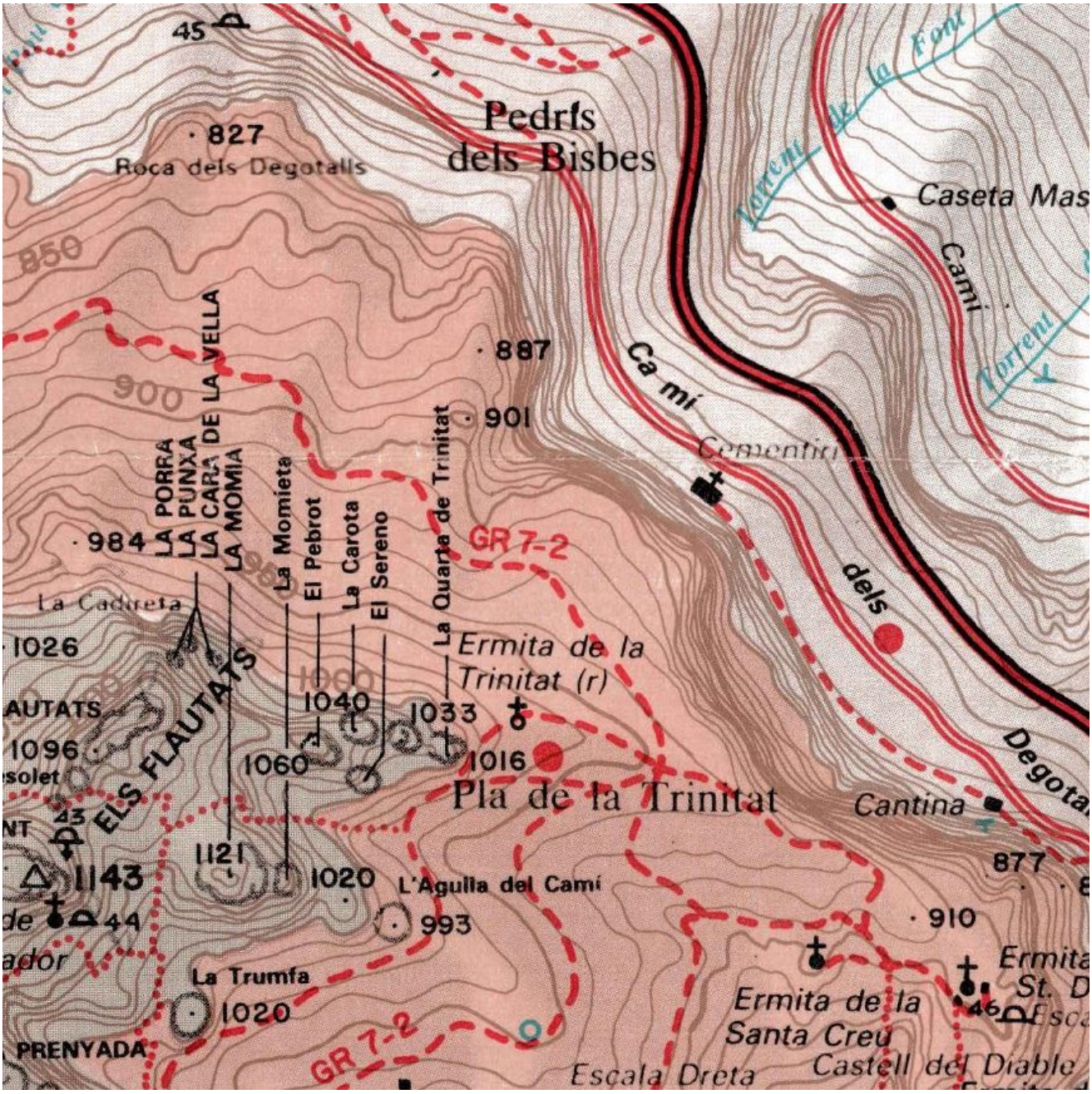

Detall del mapa de l'Editorial Alpina de 1989

Prèviament al canvi de l'editorial Alpina la Diputació de Barcelona ja havia representat en un mapa de 1976 el Pla de la Trinitat i *Plana la Vella* en dos llocs diferenciats situats al sud i al nord, respectivament, de la regió d'Agulles.

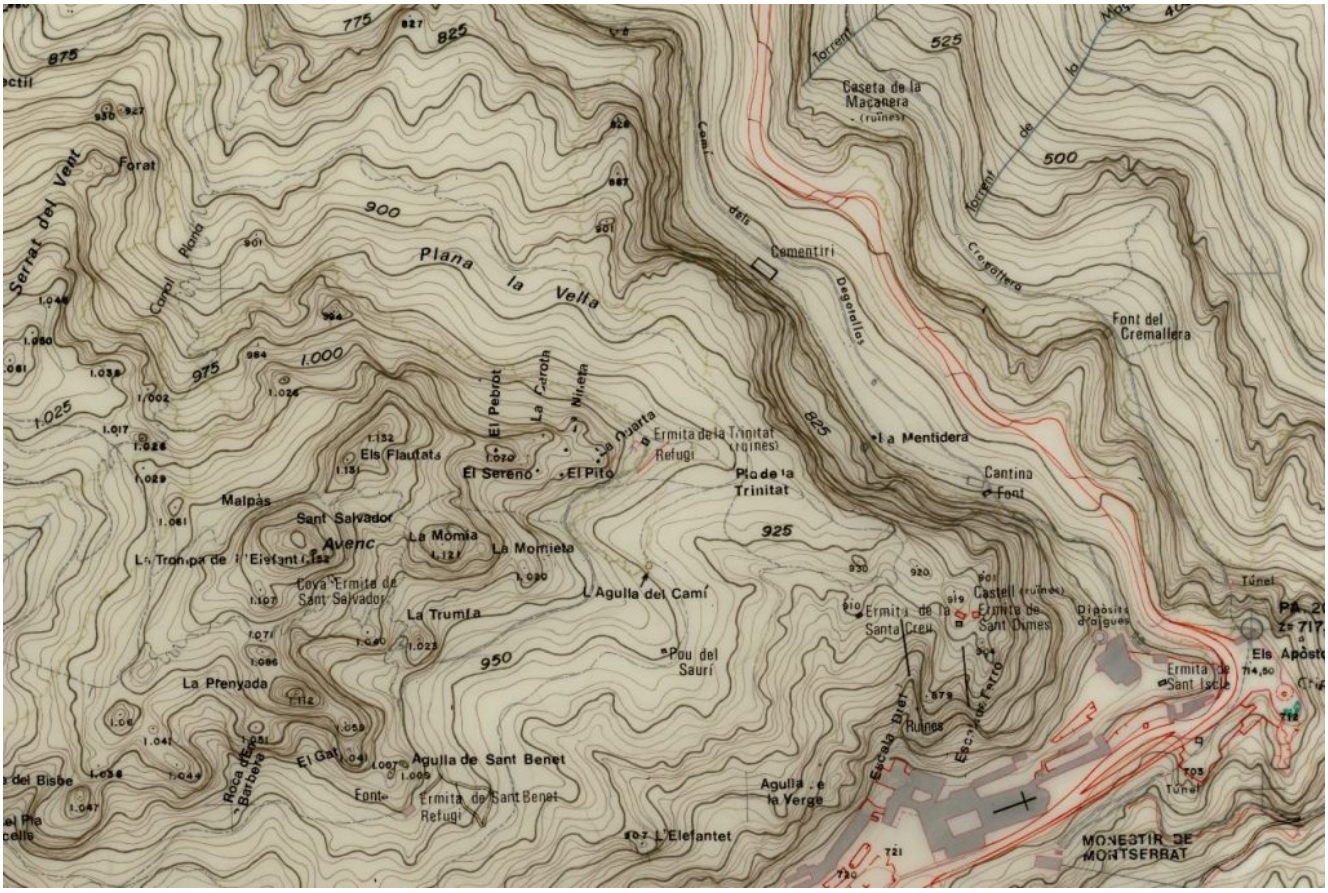

Detall del mapa de la Diputació de Barcelona (1976)

Ramon Ribera en la seva guia de camins montserratins[10] presenta un fotografia on situa *Plana la Vella* en l'indret on es troben el camí del Pou del Gat i el camí de l'Arrel. Aquesta localització introdueix una tercera possibilitat de situar Plana la Vella en la topografia de Montserrat. En el mapa que acompanya el seu llibre *Caminant a Montserrat* situa el Pla de la Trinitat al costat de l'ermita de la Santíssima Trinitat i *Plana la Vella* en un ample territori que s'estén des de l'extrem oriental de la regió d'Agulles fins el serrat de les Barretines.

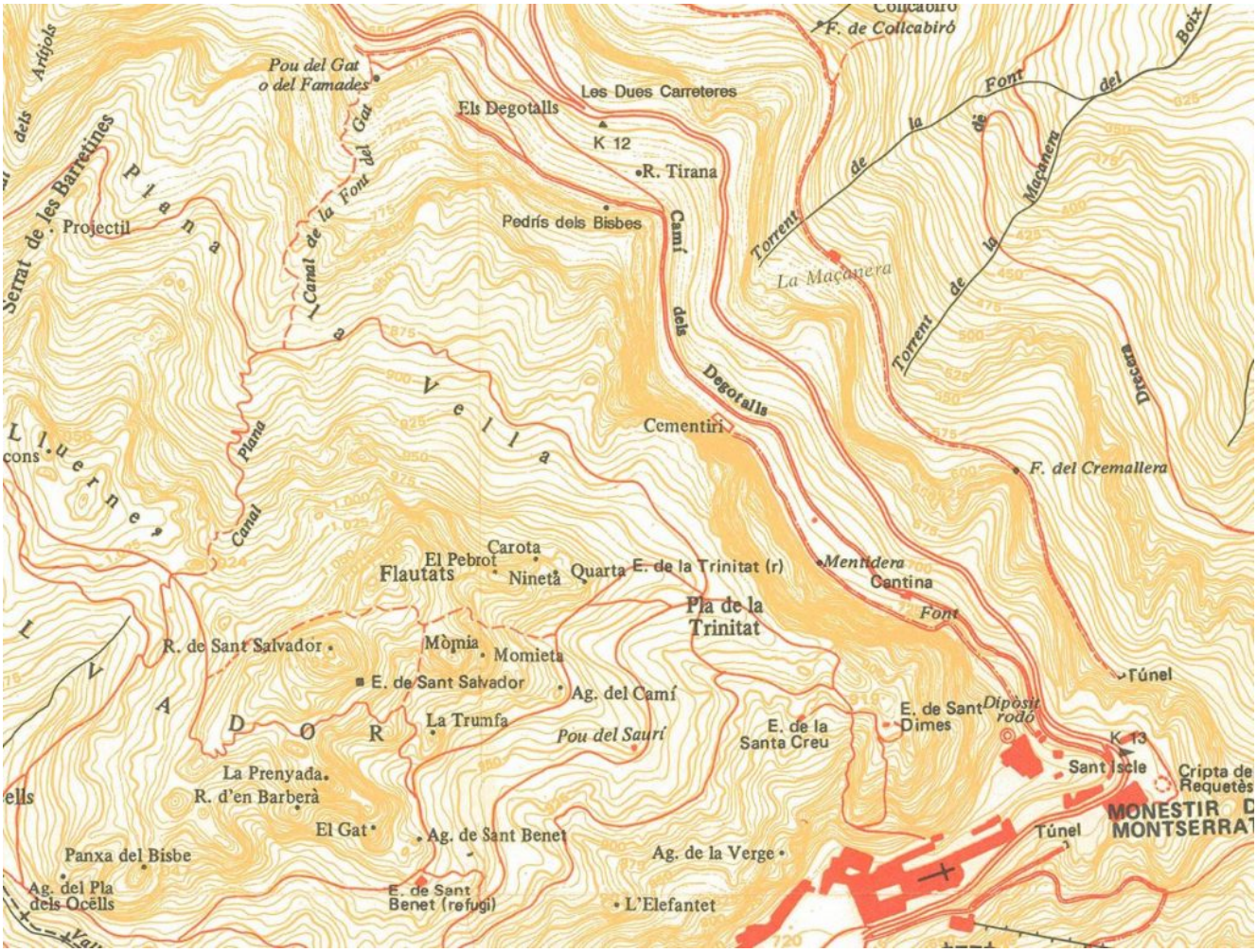

Detall del mapa de Ramon Ribera (1992)

En la següent il·lustració es mostren les diferents localitzacions que ha tingut *Plana la Vella* en les diferents cartografies montserratines.

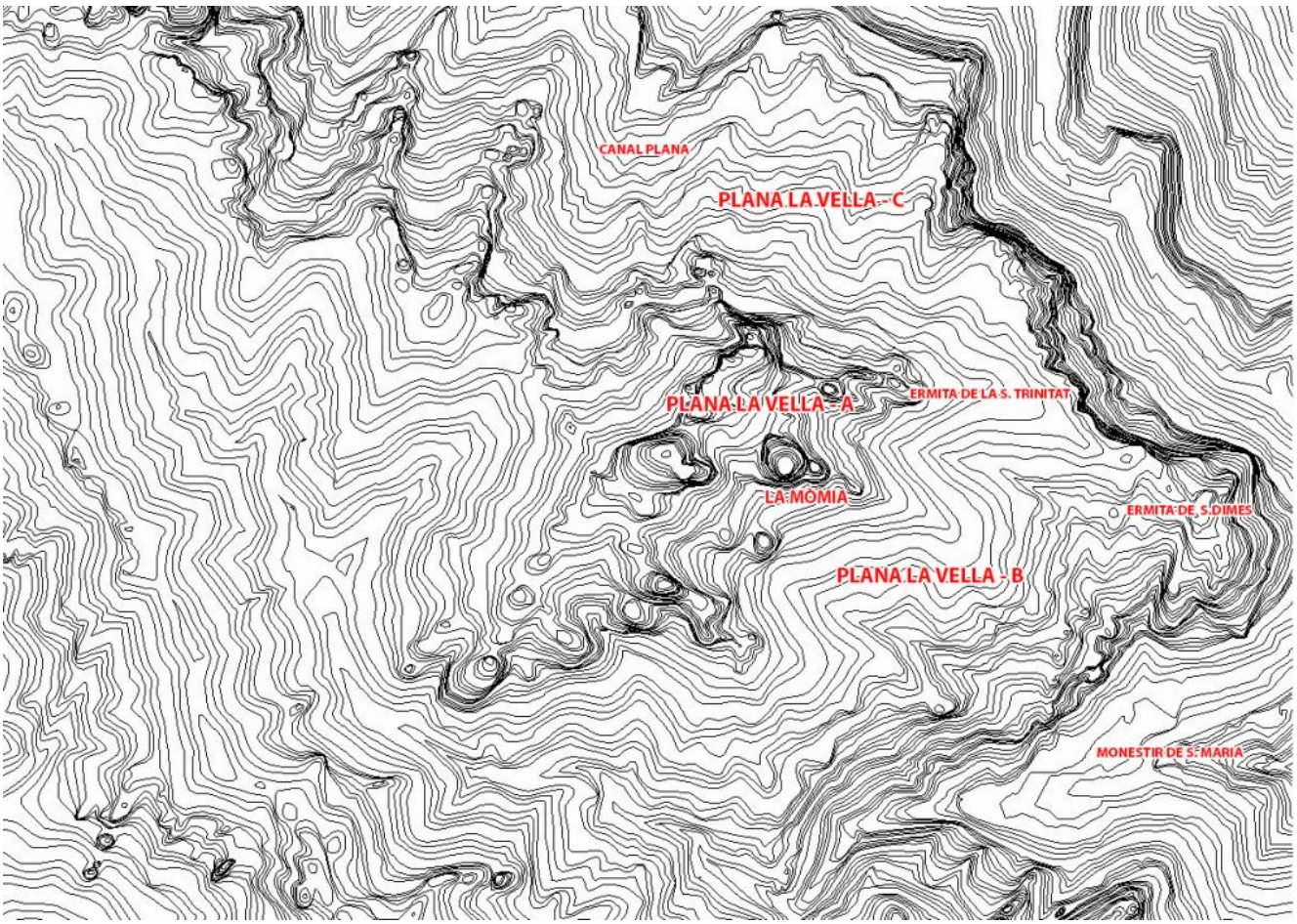

Diferents localitzacions que ha tingut Plana la Vella en les diferents cartografies montserratines.

Un estudi de les pendents d'aquesta zona evidencia que és a la cara sud de la regió dels Flautats on el terreny té menys pendent, mentre que la cara nord el terreny és més inclinat, tal com es evident a partir del coneixement del territori,

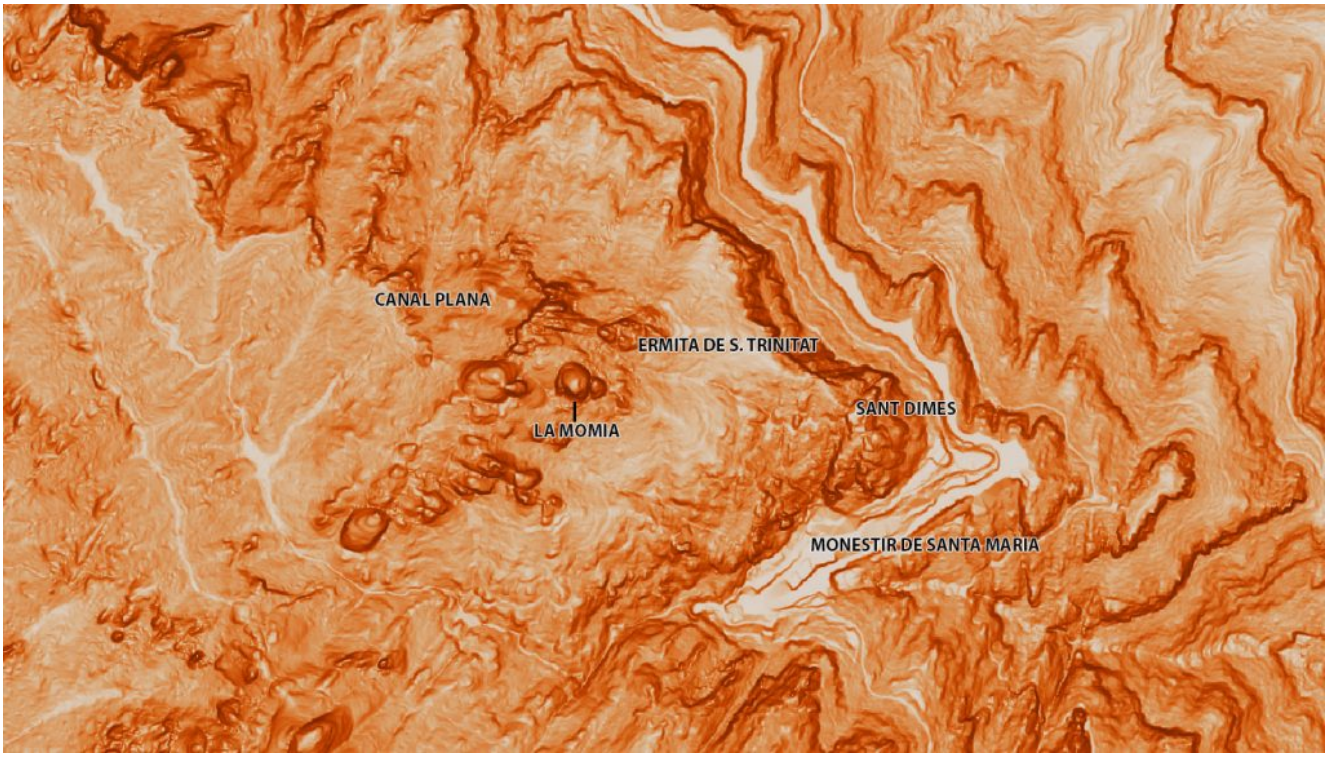

Imatge de l'estudi de pendet de la regió dels Flautats aplicant una anàlisi de terreny amb un programa de gestió cartogràfica.

Les dues imatges següents es poden veure les dues vessants de la regió dels Flautats

Vessant nord de la regió dels Flautats. On pot apreciar-se la important pendent del terreny

Extensió del Pla de la Trinitat

A partir de la informació disponible avui és impossible sintetitzar una resposta sobre on situar *Plana la Vella* en el massís montserratí. Perquè les primeres referències l'associen als cims de la regió dels Flautats, mentre la cartografia moderna o fa a un indret, per uns a la vessant nord de la regió dels Flautats i altres a la seva part sud. Són dues visions difícils de conjuminar. En alguna descripció antiga es parla de *Plana la Vella* com a "*picachos*", però els mapes ho mostren com un territori. En cap moment s'ha trobat una descripció precisa d'aquest indret que permeti ubicar-lo amb precisió i establir la raó de la seva toponímia.

Situar *Plana la Vella* en la vessant nord dels Flautats sembla inconsistent amb el nom de "plana" que alguns autors donen a aquest indret. A la cara nord el terreny té un pendent prou evident que s'estén des del camí de l'Arrel fins el peu de les roques i agulles dels Flautats. Per les seves característiques es fa difícil afirmar que es tracta d'una plana. La situació és diferent a la vessant sud dels Flautats o hi ha acord en anomenar-la Pla de la Trinitat. Es tracta d'un ample territori que s'estenen entre el peu de la Mòmia, la Momieta i l'Agulla del camí; seguint cap a l'ermita de la Santíssima Trinitat i el territori comprés entre aquesta i les roques de l'entorn de l'ermita de sant Dimes, fins l'indret on el camí de l'Arrel gira per orientar-se direcció nord. No és exactament un indret totalment pla, però el seu desnivell és menor. Segons ha comentat Jordi Banqué Pablo, de Monistrol de Montserrat, el seu besavi, Carles Banqué Casals, anava a *Plana la Vella* a buscar boix per fer culleres.

Cal seguir investigant per treure l'entrellat sobre el significat de *Plana la Vella*. Desconec si la seva existència està relacionada amb la toponímia d'una roca, la Cara de la vella, i un torrent-camí, la Canal plana. O totes dues estan influïdes per la toponímia de la primera. No obstant, mentre no s'aclareixi la raó de la toponímia de *Plana la* Vella, es podria convenir que, de forma provisional, es poden mantenir les dues ubicacions diferenciades de Pla de la Trinitat i *Plana la Vella*, sabent que això és una simple manera de parlar per entendre's.

Detall del mapa de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya

[1] Remart, F. I Montaña, P.P. (1790) *Planos y vistes de la Montaña de Montserrate,* Manuscrit 1137 de la Biblioteca del Monestir de la Mare de Déu de Montserrat

[2] Marcet, A. (1907) *Montserrat. Sus bellezas naturales* Revista Montserratuba nº 5, 8 de maig

[3] Associació Catalnista d'Excursions Científiques (1881) *Album Pintoresch-monumental de Catalunya. Petita edició. Montserrat* , Barcelona, (1881)

[4] P.S. (1896) *Reseña histórica para un álbum de vistas de Montserra* Editorial: Imp. Henrich y Cª., Barcelona

[5] P.S. (1896) *Reseña histórica para un álbum de vistas de Montserra* Editorial: Imp. Henrich y Cª., Barcelona, p 24

[6] P.S. (1896) *Reseña histórica para un álbum de vistas de Montserra* Editorial: Imp. Henrich y Cª., Barcelona, p 133

[7] Revista Montserratina (1909) *Montserrat. Itineraris*

[8] Revista Montserratina (1909) *Montserrat. Itineraris* p. 91 i pp. 95-96

[9] Revista Montserratina (1909) *Montserrat. Itineraris* pp. 118 i 119

[10] Ribera, R. (1992) *Caminant a Montserrat"* Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 79